

Чвертко Л.А., к.е.н., доцент
*кафедри економіки підприємства, фінансів та фінансово-економічної безпеки
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

Особливості функціонування системи страхування автоцивільної відповідальності в Україні

Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є поширеним у світі соціально значимим видом страхування. Експлуатація автотранспорту, який вважається джерелом підвищеної небезпеки через його масовість і аварійність, об'єктивно зумовлює потребу суспільства у своєчасному та повному відшкодуванні збитків потерпілим у дорожньо-транспортних пригодах. Така потреба в розвинених країнах світу вже майже століття задовольняється за допомогою обов'язкового та добровільного страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ЦПВВНТЗ).

Страхування цивільно-правової відповідальності автовласників визначають як вид страхування, спрямований на захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб-власників автотранспортних засобів, у зв'язку з відшкодуванням шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих внаслідок дорожньо-транспортних пригод [3, с. 9].

Розвиток зазначеного виду страхування визначається як споживчою поведінкою автовласників, так і здатністю ринку запропонувати споживачам необхідну і якісну страхову послугу [2, с. 21].

Запровадження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів виправдане відсутністю надійного механізму, що гарантує дотримання прав фізичних та юридичних осіб на повне і своєчасне відшкодування збитків, а також масштабністю та частотою прояву страхових випадків і їх наслідків.

Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВВНТЗ) в Україні, згідно з чинним законодавством, здійснюється за двома видами договорів:

- внутрішнього обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, що діє винятково на території України;
- міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, що діє на території країн, зазначених у таких договорах (міжнародної системи автострахування «Зелена карта»).

Обов'язкова форма страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, яка запроваджена в Україні з 1997 р., передбачає, що кожен автовласник має обов'язок застрахувати відповідальність за шкоду третім особам під час експлуатації транспортного засобу; відповідно, кожен наземний транспортний засіб, що бере участь у дорожньому русі, має бути забезпечений полісом такого страхування. Відзначимо, що у 2012 р. рівень забезпеченості транспортних засобів дорівнював 88%.

Частка договорів, укладених із страхувальниками-фізичними особами, у загальній кількості договорів ОСЦПВВНТЗ є стабільно високою: у 2011-2012 р. цей показник становив 88,9%, у 2013 р. його значення сягнуло 89,6 %.

Аналіз результатів діяльності страхових компаній, що надають послуги страхування цивільної відповідальності автовласників протягом 2006-2014 рр. засвідчує його поступовий розвиток. У складних умовах розвитку страхової галузі цей вид страхування став чи не єдиною сферою, яка продовжувала динамічно розвиватись. Це підтверджується як кількісними, так і якісними параметрами.

Протягом досліджуваного періоду найбільшу частку валових страхових премій та валових страхових виплат займає обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, величина якої у 2013 р. становить 82,3% та 88,8% відповідно.

Найменшим сегментом ринку страхування ЦПВВНТЗ є добровільне страхування. Незважаючи на те, що у 2013 р. тут мали місце досить високі темпи зростання як обсягу зібраних страхових премій (124%), так і за обсягу відшкодувань (127%), за цим видом страхування укладено лише 197,2 тис. договорів (у 2012 р. – 154,5 тис.).

Згадані вище фактори, а також збільшення кількості довгострокових договорів страхування (у останні роки річні договори становлять біля 80% від всіх укладених) суттєво впливають на зростання ємності ринку.

На основі даних, отриманих у результаті дослідження сучасного стану ринку страхування цивільно-правової відповідальності автовласників України можна відзначити позитивні тенденції розвитку цієї галузі страхування і зміцнення її ролі у соціальному захисті суспільства.

Водночас на сьогодні в Україні у сфері страхування відповідальності автовласників існує безліч невирішених проблем, які спричиняють численні нарікання споживачів страхових послуг, що підриває підвалини соціальної спрямованості цього виду страхування й довіру до інституту страхування загалом.

Залишаються невирішеними цілий ряд проблем з реалізацією нормативних засад щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю потерпілих, зокрема:

- механізм відшкодування (компенсації) в умовах «безкоштовної медицини», побудований на засадах платних медичних послуг, вимагає від потерпілих та/або від їх представників документальних підтверджень витрат на ліки, препарати та засоби лікування;

- складність процедури встановлення розміру відшкодування потерпілим;

- неможливість авансування витрат на технічні засоби для проведення реабілітаційних заходів;

- складність компенсації витрат, пов'язаних з піклуванням та доглядом за потерпілими в домашніх умовах та у спеціалізованих закладах.

На розвиток страхування відповідальності автовласників на вітчизняному ринку страхових послуг значний вплив мають негативні макроекономічні процеси. Розвиток ринку реального страхування в Україні ускладнюється через наявність домінуючого попиту на псевдострахові операції у порівнянні з попитом на страховий захист; через слабе залучення населення до страхових процесів; через відсутність достовірної інформації щодо макроекономічних показників розвитку ринку; через непрозору конкуренцію в окремих сегментах ринку. Проте дія більшості з перелічених негативних макроекономічних чинників, на думку вчених, зокрема це відзначає у своїй праці О. Гаманкова [1, с. 64], може бути суттєво пом'якшена завдяки адекватному державному регуляторному впливу із застосуванням не тільки звичних для вітчизняного ринку прямих адміністративно-правових методів, але переважно – непрямих методів, спрямованих на створення повноцінного здорового ринкового середовища.

Становлення страхування відповідальності автовласників в Україні доводить необхідність створення ефективних методів державного регулювання страхового ринку, удосконалення його нормативно-правового забезпечення в напрямі підвищення вимог до капіталізації та платоспроможності страховиків, запровадження стандартів корпоративного управління та недопущення демпінгу, монополізації та страхового шахрайства.

Для успішного розвитку страхування цивільно-правової відповідальності автовласників в Україні необхідно: виробити єдині стандарти його проведення, активізувати роботи щодо залучення нових страхувальників, використовуючи нові сучасні канали збуту; переглянути підходи до врегулювання збитків для усунення негативного ставлення до страхування реальних і потенційних страхувальників; стимулювати розвиток добровільного страхування відповідальності власників транспортних засобів.

Список використаних джерел

1. Гаманкова О. Методи державного регулювання ринку страхових послуг / О. Гаманкова // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку . – 2009. – № 9-10. – С. 61-64.

2. Іванюк І. Тенденції та проблеми розвитку ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів / Іван Іванюк // Финансовые услуги. – 2009. – № 1-2. – С. 20-22.

3. Лібіх К. О. Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів та його розвиток в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / К. О. Лібіх ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К., 2010. — 20 с.

4. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>